

JAK ROZMAWIAĆ, O WIELOKULTUROWOSCII W SZKOLE?

#DZIECKO Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACYJNYM W SZKOLE #WIELOKULTUROWOŚĆ #MOC KULTUR W SZKOLE

Bycie wychowawcą lub wychowawczynią klasy to bardzo interesująca i satysfakcjonująca, ale zarazem wymagająca rola. Oprócz opiekowania się klasą wychowawca powinien także prowadzić pracę wychowawczą, która jest niezwykle istotna – szczególnie w klasie, w której jest uczeń lub uczennica z doświadczeniem migracyjnym. To właśnie wychowawca/wychowawczyni ma szansę dbać o wielokulturowe środowisko wychowawcze, integrować zespół klasowy, troszczyć się o dobre wzajemne relacje między uczniami/uczennicami, rozwiązywać konflikty, poruszać ważne, rozwijające młodych ludzi tematy. Wychowawca/wychowawczyni klasy jest często jedną z pierwszych osób, które mogą pomóc dziecku z do-

świadczeniem migracyjnym w procesie adaptacji do nowego otoczenia. Wychowawca/wychowawczyni w klasie wielokulturowej musi stawiać czoła sytuacjom trudnym, konfliktowym, wynikającym z różnic osobowościowych między uczniami/uczennicami, a także z różnic kulturowych czy różnego stopnia znajomości języka polskiego.

Indywidualne podejście wychowawcy/wychowawczyni do specyficznych potrzeb dziecka z doświadczeniem migracyjnym i do całej klasy wymaga od niego/niej znacznie więcej wysiłku i pomysłowości niż w standardowych warunkach nauczania, ale przynosi dobre efekty dla wszystkich uczniów i uczennic.

KLUCZOWE ZADANIA WYCHOWAWCY I WYCHOWAWCZYNI KLASY

1. **Wspieraj indywidualność i wyjątkowość każdego** ucznia i uczennicy. Pozwalaj wszystkim być sobą, różnić się, wypowiadać swoje zdanie i poczuć, że są szanowani, ważni i równi.
2. **Stwórz otwartą i przyjazną atmosferę** w grupie, co pomoże zapobiegać trudnym sytuacjom i będzie sprzyjać nowym uczniom i uczennicom cudzoziemskim w adaptacji.
3. **Rozpoznaj różnice kulturowe i religijne.** Większa znajomość kraju dziecka cudzoziemskiego pomoże na przykład w organizacji przestrzeni w klasie, ale przede wszystkim w przygotowaniu polskich uczniów i uczennic oraz nauczycieli i nauczycielek przedmiotowych na przyjęcie takiego dziecka i budowanie relacji.
4. **Angażuj społeczność szkolną w proces integracji** dzieci z doświadczeniem migracyjnym. Dzieciom cudzoziemskim i ich rodzinom łatwiej odnaleźć się

w nowym otoczeniu, jeśli szkoła nawiązuje i rozwija kontakty ze środowiskiem mającym doświadczenie w pracy z takimi osobami.

Polecamy:

- ➔ publikację „Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski” pod redakcją Mai Branki i Dominiki Cieślakowskiej, Stowarzyszenie Willa Decjusza, Kraków 2010: <http://www.ideazmiany.pl/publikacjepliki/Antydyskryminacja.pdf>
- ➔ publikację „(nie)Widzialne granice – o tym, co dzieli i co łączy w wielokulturowości” pod redakcją Katarzyny Kubin, Warszawa 2015: <http://ffrs.org.pl/biblioteka/ksiazki/niewidzialne-granice/>
- ➔ materiały edukacyjne dla kadry pedagogicznej z serii „Rozmawiajmy o uchodźcach. Moc kultur w szkole”, Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO), Warszawa 2018: migracje.ceo.org.pl

WYZWANIA W PRACY Z WIELOKULTUROWĄ KLASĄ

Opisane niżej zjawiska stanowią wyzwania w pracy wychowawcy w klasie z uczniami i uczennicami cudzoziemskimi i reemigracyjnymi, ponieważ mają wpływ na proces edukacyjny – nie tylko danego ucznia, ale i całej klasy. Zmieniają się koleżdy i koleżanki w klasie, zmienia się też dynamika sposobu pracy. Często uwaga grupy zostaje rozproszona, a pracę wychowawczą trzeba zacząć od początku.

1. Stereotypy, uprzedzenia i wynikające z nich zachowania dyskryminujące. Ich przejawami mogą być:

- ➔ **język i zwroty potoczne**, których uczniowie i uczennice używają w klasie, np. mówiąc o osobie sprzątającej „nasza Ukrainka”, gdy obok siedzi koleżanka pochodząca z Ukrainy;
- ➔ **zachowania przemocowe i mowa nienawiści** skierowane do konkretnych osób, mające związek z ich osobistymi cechami, szczególnie z pochodzeniem, np. uczeń o ciemniejszym kolorze skóry nazywany jest „ciapatym” co jest określeniem rasistowskim;
- ➔ **reakcje na bieżące wydarzenia**, o których uczniowie i uczennice dowiadują się z mediów czy od swoich rodziców w domach. Kolejny atak terrorystyczny, kryzys polityk migracyjnych, nieprzyjazny uchodźcom spot wyborczy – to tylko kilka przykładów spraw, którymi żyją media. Takie informacje mogą bezpośrednio wpłynąć na wzmocnienie przemocowych głosów wobec grup mniejszościowych, w tym migrantów w szkole (np. gdy uczeń muzułmanin po każdym ataku terrorystycznym słyszy w klasie, że jest terrorystą);
- ➔ **wykluczenie i tworzenie się podgrup**, trzymanie się dzieci cudzoziemskich razem; na pozór może się to wydawać naturalne, lecz często jest przejawem odrzucenia i wykluczania ich ze wspólnych zabaw przez polskich kolegów i koleżanki ze względu np. na trudności językowe, brak wspólnego kontekstu czy bycie „innym”.

Wskazuj użyte przez młodzież stereotypy czy generalizacje. Reaguj na każdy przejaw mowy nienawiści poprzez danie wyraźnego sygnału, że nie zgadzasz się na tego typu wypowiedzi. Reaguj na zachowania dyskryminujące. To sprawa podstawowa i niezwykle istotna. Nazywaj rzeczy po imieniu, zaznaczaj swój sprzeciw. Reagując na nienawiść i uprzedzenia, pamiętaj o wsparciu osoby, która została obrażona, ale także zachowaj postawę szacunku wobec osoby, która użyła nienawistnego określenia. Stale rozwijaj w klasie wiedzę uczniów i uczennic na temat dyskryminacji, mowy nienawiści i przemocy motywowanej uprzedzeniami, a także na temat sposobów reagowania w takich sytuacjach.

2. Świadomość i umiejętność oddzielenia różnic indywidualnych od różnic kulturowych. Jeśli dzieci cudzoziemskie się z czymś zmagają, nie zawsze jest to związane z ich odmiennością kulturową czy religijną. Różnice mogą wynikać także:

- ➔ **ze statusu, jaki mają w klasie czy społeczeństwie** – w jaki sposób migranci są odbierani przez społeczeństwo polskie, jakie stwarza im się możliwości rozwoju i integracji?
- ➔ **z zasobów, z których mogą korzystać w szkole i poza nią** – brak dostępu do materiałów, brak siatki społecznej, rodzice niemający czasu na pomoc w pracach domowych, nieznamość systemu edukacji w Polsce czy brak środków finansowych;
- ➔ **z osobowości** – niezależnie od tego, skąd pochodzimy, każdy z nas różni się od innych cechami osobniczymi. Pewność siebie, nieśmiałość, umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach i stresie, łatwość lub trudność w nawiązywaniu nowych znajomości – to cechy, które uczniowie mogą wykazywać niezależnie od tego, w co wierzą i jakim językiem mówią.

Polecamy:

- ➔ praktyczne wskazówki dla nauczycieli „Praca z klasą wielokulturową”, Katarzyna Kubin, Fundacja Forum na rzecz Różnorodności Społecznej, Seria Wydawnicza „Maieutike” 2010: <http://bit.ly/PracaKlasaWielokulturowa>
- ➔ artykuł „Jak uczyć i wychowywać w szkole wielokulturowej?” Magdalena Rud. FRS. Seria Wydawnicza „Maieutike” 2010: <http://bit.ly/JakUczyćWychowywaćWielokulturowaSzkoła>
- ➔ materiał metodyczny „Reagowanie na różne zachowania młodzieży w trakcie lekcji o sytuacji uchodźców i uchodźczyń”, Malina Baranowska-Janusz, Małgorzata Borowska, Elżbieta Kielak, CEO 2017: <http://bit.ly/ReagowanieTrudneSytuacje>
- ➔ publikację „Migracja, tożsamość, dojrzewanie. Adaptacja kulturowa dzieci i młodzieży z doświadczeniem migracyjnym” pod redakcją Natalii Kłorek i Katarzyny Kubin, Warszawa 2015: <http://bit.ly/MigracjaTożsamośćDojrzewanie>
- ➔ listę organizacji zajmujących się pomocą prawną i psychologiczną migrantom i migrantkom <http://bit.ly/OrganizacjeDlaMigrantów>

3. **Ciągłość pracy wychowawczej w klasie** jest uzależniona od szeregu sytuacji zewnętrznych, takich jak:
- ➔ **znikanie i pojawianie się uczniów w trakcie roku szkolnego** – dzieci z doświadczeniem migracyjnym trafiają do szkół w różnych momentach roku szkolnego, pojawiają się nagle i równie niespodziewanie znikają;
 - ➔ **stosunek ucznia i rodziców do obowiązku szkolnego**

– dla niektórych nauka nie jest priorytetem, a szkoła to tylko przykry obowiązek;

- ➔ **stopień znajomości języka** – do klasy trafiają dzieci niemówiące lub mówiące słabo po polsku, wymagające stałego wsparcia lub dodatkowych lekcji języka polskiego ze specjalistą.

KORZYŚCI, CZYLI CO „EKSTRA” DAJE PRACA Z WIELOKULTUROWĄ KLASĄ

Uczniowie i uczennice stają się bardziej refleksyjni

Czy wiesz, że różnorodność sprzyja refleksyjności? Pisał o tym niemiecki psycholog Paul Baltes (Monografia „Narodziny i rozwój refleksji nad myśleniem”, Marta Białecka-Pikul Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012). Zaczął od tego, że dochodzenie do mądrości jest procesem, w trakcie którego bardzo ważne są dwa czynniki: wiedza i doświadczenie. Uzupełnił to stwierdzenie o trzy metakryteria, które taką mądrość wspierają: **kontekst** (rozumienie znaczeń, związku mię-

dzy nimi, branie pod uwagę różnych wątków i kontekstów życia, również kulturowych), **tolerancja i relatywizm wartości** (wrażliwość na różne poglądy, rozważanie wielu wątków i poglądów w trakcie refleksji czy w procesie podejmowania decyzji) oraz **świadomość braku pewności** (rozumienie tego, że życie jest nieprzewidywalne i że nie można mieć pewności, co się zdarzy w przyszłości). Baltes uważał, że bardzo ważnym czynnikiem w rozwoju człowieka jest nabywanie wiedzy i mądrości społecznej, którą wspierać mogą właśnie codzienne kontakty z różnorodnością, między innymi kulturową.

Zasady dobrej rozmowy

Przed rozpoczęciem zajęć na temat różnorodności społecznej pamiętaj o przyjęciu w klasie zasad dobrej rozmowy, na podstawie których będziecie pracować. Pomogą one zachować bezpieczną, otwartą atmosferę w trakcie spotkań. Będzie to rodzaj kodeksu, do którego wszyscy będą mogli się zawsze odwołać i który będzie chronił uczestników i uczestniczki spotkania.

Polecamy:

- ➔ przewodnik dla młodzieży „Punkty widzenia. Klub Dobrej Rozmowy”, CEO, Warszawa 2017: propozycja zasad dobrej rozmowy ważnych dla funkcjonowania klasy, które pomogą w poznawaniu nowych perspektyw i wspólnej refleksji w atmosferze wzajemnego szacunku bit.ly/PrzewodnikKlubDobrejRozmowy
- ➔ scenariusz lekcji „Rozmowa o uchodźcach w Polsce”, CEO, Warszawa 2016: lekcja druga poświęcona jest wypracowaniu przez dzieci i młodzież zasad, które pomogą im w prowadzeniu rozmów na trudne, kontrowersyjne, budzące emocje tematy, a w szczególności wesprą ich w prowadzeniu rozmów o uchodźcach w Polsce migracje.ceo.org.pl/kategorie/scenariusz-bazowy

Na stronie www.migracje.ceo.org.pl znajdziesz propozycje kolejnych ćwiczeń i aktywności do wykorzystania w wielokulturowej klasie, mających na celu integrację grupy, uwrażliwienie na różnorodność społeczną i zachętę do poznawania różnych perspektyw i punktów widzenia.

Ćwiczenie nr 1

CO NAS ŁĄCZY, CO NAS DZIELI

[20 MINUT] *POZNANIE SIĘ W GRUPIE *INTEGRACJA

Cele ćwiczenia:

- ➔ refleksja nad podobieństwami i różnicami w grupie
- ➔ lepsze poznanie się uczniów i uczennic i integracja

Materiały:

- ➔ duże kartki
- ➔ kolorowe flamastry

Przebieg ćwiczenia:

Połącz klasę w grupy liczące po 3-4 osoby. Rozdaj każdej grupie dużą kartkę i flamastry. Poproś, by każda grupa narysowała kwiatek o dużym środku i tylu płatkach, ile jest osób w grupie. Poproś uczestników i uczestniczki, by porozmawiali o tym, co ich łączy jako grupę. Następnie poproś o zapisanie w środku kwiatka trzech elementów wspólnych, charakterystycznych dla członków i członkiń grupy (np. to, co lubią robić w czasie wolnym, ulubiony film, książka). Następnie poproś, aby każdy indywidualnie wpisał w obrębie wybranego płatka trzy rzeczy, które go odróżniają od innych (zachęć, aby były to elementy charakterystyczne tylko dla tej osoby). Na forum omówcie, czego dowiedzieliście się dzięki temu ćwiczeniu o sobie samych i o innych uczniach i uczennicach.

Ćwiczenie nr 2

CZY ŁATWO SIĘ RÓŻNICZ?

[15 MINUT] *RÓŻNE PUNKTY WIDZENIA *RÓŻNORODNOŚĆ SPOŁECZNA

Cele ćwiczenia:

- ➔ uświadomienie istnienia różnych perspektyw i punktów widzenia
- ➔ uwrażliwienia na różnorodność społeczną i zachęta do współpracy z różnymi osobami

Materiały:

- ➔ karta z napisem „6” (dużą czcionką)

Przebieg ćwiczenia:

Pokaż grupie kartkę z dużym napisem „6”. Połóż kartkę w taki sposób, by część grupy widziała „6”, a druga część „9”. Zapytaj, co jest przedstawione na kartce. Część grupy powie, że 6, a część – że 9. Będą też tacy, którzy powiedzą, że to ślimak lub haczyk. Następnie zapytaj, kto ma rację. Poprowadź dyskusję na temat tego, w jaki sposób możemy widzieć, rozumieć i odczytywać te same informacje i zjawiska. Zapytaj uczniów i uczennice, co zazwyczaj myślimy o ludziach, którzy myślą inaczej, mają inny niż nasz punkt widzenia. Podsumowaniem ćwiczenia powinna być rozmowa o tym, że dobrze być świadomym tego, że różnimy się między sobą i że ludzie mogą inaczej widzieć i rozumieć te same rzeczy i zjawiska, bo mają inne motywacje, potrzeby i cele.

Zastanów się

1. Jakie znasz stereotypy o kulturach/narodach, z których pochodzą Twoi uczniowie i uczennice? Czy pojawiają się one także w wypowiedziach uczniów i uczennic? W jaki sposób reagujesz? Jak możesz zareagować jak usłyszysz je następnym razem?
2. W jakim stopniu Twoja wiedza i poglądy na temat przedstawicieli i przedstawicielek innych kultur opierają się na stereotypach? W jaki sposób wpływa to na Twoje podejście do ucznia cudzoziemskiego i jego zachowania?
3. Jakie są Twoje osobiste doświadczenia w kontaktach międzykulturowych (spotkania z przedstawicielami innych kultur, kontakty z osobami należącymi do mniejszości, podróże zagraniczne)? Czy w kontaktach międzykulturowych zdarzyło Ci się mieć trudności ze zrozumieniem sytuacji, kontekstu, z byciem zrozumianym/zrozumianą przez pozostałe osoby? Jak myślisz, z czego to wynika?